

Sveriges sämsta poesi är bättre än sitt rykte

Inga svenska poeter värderas lägre än 1860- och 70-talens. Carl David af Wirséns lyrik präglas emellertid av en melankolisk närvaro som det finns anledning att återvända till.

POESI I välgörenhetsbodar kan man ibland hitta enstaka band av Levertin-Schücks *Sveriges national-litteratur* till salu för några kronor eller en tia. För flera år sedan gav jag Murgrönan i Lund två kronor för ett av de bästa, band II. Där kan man läsa bland andra Skogekär Bergbo, Stiernhielm, Runius och "Lars Johansson", jämte ett ohjälpligt föräldrat förord (1909) där man får veta att vår sextonhundratalspoesi är "ohjälpligt föräldrad" – "dessas knaggliga dikter, som ... förefalla oss såsom gengångare från en kultur, som är oss vida mera främmande än Racines och Shakespeares". *Sic transformatur gloria litterarum*, så växlar litteraturernas prestige; idag anses väl delar av barocklyriken som det fräschaste som överhuvudtaget kan läsas på svenska språket.

Nyss köpte jag band XVI ur samma serie, det sena 1800-talets *poetae minores*, som bjuder på den kanske "sämsta" poesin som hittills tryckts i Sverige (delar av samtiden undantagna), tillika den poesi vår samtid skattar lägst av allt: nämligen den oskarianska, senromantiska lyriken före nittioalets fixstjärnor och oaktat åttioalets mörka, moderna europainfluenser.

"OSKARIANSK" ÄR EN inexact tidsbestämning: Oscar II tillträdde tronen 1872, och bandets titel är *Svensk lyrik från tiden efter 1860* ("Signaturerna" och andra). Här finns ingen Heidenstam eller Fröding, givetvis ingen Ola Hansson eller Strindberg, däremot greve Snoilsky och Carl David af Wirsén, sekunderade av Per Johan Edvard Bäckström, Ernst Daniel Björck, Albert Teodor Gellerstedt, Karl Alfred Melin och Anna Wästberg. "Signaturerna" var en grupp skaldar från 1860-talets studentikosa Uppsala, vilka debuterade under pseudonym, däribland Snoilsky ("Sven Tröst"), Wirsén ("Kuno"), Bäckström ("Edvard") och Björck ("Daniel").

Ingen läser idag Snoilsky och Wirsén, för

att inte tala om Bäckström, Björck, Gellerstedt, Melin och Wästberg. Borde man det? Volymen erbjuder åtminstone ett nödvändigt korrelerat till den populära bilden av det sena 1800-talet. Det dominerande intrycket är nämligen inte, Snoilsky undantaget, storsvensk prakt och krigarkonungar, utan stillsamma naturskildringar, intima stämningar ur familjekretsen, solitär andakt.

"KOM MED TILL HEMMET vid den lilla fjärd/vår lilla värld!" skaldar Wirsén i "Längtan till landet". Den lilla världen är i centrum hos de borgerliga poeterna och i tillspetsad form även hos greve Snoilsky, som beskriver Stockholms, Roms och Göttingens vardagsmiljöer. Det som uppfattades som ett vardagligt, jordnära anslag i Snoilskys *Italienska bilder* (1865) gjorde för övrigt att han tidigt uppfattades som ett löfte hos radikaler som Georg Brandes. Anna Wästbergs dikter är annars skolexempel på den lilla världens poesi, med titlar som "Barndomsminnen", "I morgonstund" och "Mormor".

Hos Edvard Bäckström – en god poet, den bästa av de sex, med tvivelaktig karaktär (den så vanliga kombinationen) – finner vi i dikten "Nära och fjärran" en vacker meditation över just den romantiska problematiken intimitet kontra transcendens, hembygd kontra längtan:

Till din trädgårds gröna gångar
Nära varje dag dig lockar,
kransar binder han och plockar
sommarns yngsta ros till dig.
Men när skymningen dig fångar,
när en il dig når från bergen,
fly ej hem. – I aftonfärgen
Fjärran viskar: glöm ej mig!

Dikten, som har sex strofer (här den tredje), illustrerar annars en av de sjukdomar som denna tids lyrik uppvisar: tendensen till longörer, det ständiga utbroderan-

det, de luftiga ordkavalkaderna. *Dichtung* betyder förtätning – något man under den senare hälften av 1800-talet helt har glömt bort. Inte för att Bäckström hör till de värsta; dock, tre strofer hade varit nog. Men tidskrifterna arvoderade dikter per ord. På den tiden kunde man bli rik på att frilansa för dagstidningar: man häpnar när man läser att den tjugufemåriga Edvard Bäckströms inkomst som frilans för fem olika tidningar på 1860-talet motsvarade en professorslön – och att Strindberg tjugo år senare hade inkomster som ett justitieråd.

KRISTENDOMEN ÄR allestädes närvarande; det är inte någon av poeterna i denna volym som inte på något sätt ger uttryck för religion: innerlig fromhet hos Wirsén och Anna Wästberg; mer eller mindre konventionell sådan hos Bäckström, Melin, Gellerstedt och komminister Björck; och storsvensk, mer eller mindre ateistisk katolikfobi hos den slovenskättade greve Snoilsky. Det innerliga är då det som är värt att läsa och citera, till exempel Wästberg, som för övrigt inte har ansetts meriterat omnämnanden vare sig i *Nordisk kvinnolitteraturhistoria* (1993–2000) eller *Kvinnornas litteraturhistoria* (1981). Hon är ingen bortglömd Södergran eller Lenngren, men dock en finare poet än de flesta herrarna i volymen. Psalm-boken var uppenbarligen hennes stora inspirationskälla:

Osant var världens tal!
Aldrig kan den bli sval,
som i sin blivnings stund
glöd fick i själens grund.
Flamma, som evig är,
skulle den slockna här?

(ur dikten "Gammal – ung").

FÖRSTA HÄLFTEN AV *Sveriges national-litteratur*s band XVI upptas av Snoilskys alster, och jag hade nog, efter vaga minnen av "Svarta

svanor" ur Gustafssons *Svensk Dikt*, hop-pats finna en underskattad lyriker, men det visar sig att han genomgående är vedervärdig. Därtill visar Fredrik Vetterlunds förord och diverse litteraturhistoriska översikter att han har hört till den svenska litteraturens mest överskattade. Inte längre, då ingen skattar honom överhuvudtaget idag, men den nu utdöende generationen författare och litteraturhistoriker läste honom ännu: måhända skolboken *Svenska bilder*, en samling historiska dikter i uppbygglig nationalromantisk stil och med pojkaktig dragningskraft. Snoilsky får fyra respektfulla sidor av Olsson och Algulin i *Litteraturens historia i Sverige*, där han beskrivs som "den ojämförligt främste av signaturpoeterna"; Sven Delblanc, som ju även var romanförfattare, framställer honom i *Den svenska litteraturen* som något av en tragisk hjälte, en poetisk och fri själ som av sitt ständs konventioner och sin ämbetsmannakarriärs nödvändiga självcensur hindrades från att bli den poet han hade kunnat bli.

DEN SOM DÄREMOT har karakteriserat grevens poetiska talang korrekt är Vilhelm Ekelund: "Snoilskys grevliga spattpegas struttade omkring i sonetternas gröngräs." Ja, med två tredjedels-bildning och psykologisk dyslexi struttade greven omkring på sin pegas, framställande kliché efter oskariansk kliché utklippt ur gullpapp, med skillingtrycks- och turistbroschyrsexotism och bergfast tilltro till de eländigaste och ytligaste av tidens politiskt korrekta tros-satser.

"Spattig" är en mycket träffande beskrivning av själva poesin, som framför allt består i en hysterisk rimsjuka som inte ryger för de mest absurda varianter lexikonet erbjuder: "inneslöt – snöhvitt sköt"; "ej en tanka – lingua franca"; "ja och amen – Vastammen"; "hvarthän? – Ukrän", och liknande intill sjösjukans gräns. Det huvudlösa och oansvariga rimmandet är den andra av det sena 1800-talets poetiska sjukdomar (nittiotalisterna innebar ingen uppstramning i det avseendet, tvärtom).

SNOILSKY HÖR TILL DE begåvningar som bör stävjas i sin linda med hänsynslösa refuseringar eller, om det inte hjälper, sadistiska sågningar. Då han var greve skedde inte detta, utan han kunde med redaktörens gunst låta sin gymnasiala grammatikbegåvning

ten beskriva en bankett där förhoppningsfulla svenska Polenvänner vid nyheten om upproret har samlats för att diskutera Polens sak. Man är entusiastisk, det talas om svenska bajonetter. "Då knöts var hand, då flammade vart öga. / Jag stod i fönstervrän – mitt hjärta brann – / på aftonhimmelen, den mörka, höga, / ett präktigt stjärnfall lys-te och försvann."

Carl Snoilsky

blomma ut till en storsvensk, poetisk jättebjörnloka.

Nåväl, hade han skrivit två dikter och sedan dött ung efter att ha ägnat sitt resterande liv åt ståndsmässiga utsvävningar i Italien, så hade han blivit ihågkommen som ett tillspillogivet geni. "Svarta svanor" är den ena dikten.

Den andra fullträffen är sonetten "Festen för Polen", också den bittert mörk (där i mörkret, inte i blomvärldens doft och skönhet torde Snoilskys egentliga poetiska källsprång ha funnits), skriven med anledning av polackernas misslyckade nationella uppror mot den ryska överhögheten 1863. Dik-

MED CARL DAVID AF Wirsén, slutligen (de övriga herrarna förpassas lämpligen till glömskan), när vi de trakter där de objektiva kriterierna får ge vika för den personliga smaken. Jag finner nämligen att den vanryktade Ständige Sekreteraren är mig ganska sympatisk, långt mer sympatisk faktiskt än Heidenstam och nittitalisterna. Psalmen "En vänlig grönska rika dräkt" känner de flesta till; färre vet att det är Wirsén som har skrivit texten (den vackra melodin är komponerad av Waldemar Ahlén).

Litteraturhistorikerna talar mycket om hans "dogmatiska idealism" men därav ser man ganska lite i *National-litteraturens* urval: de idylliska landskap av källor, bäckar, ängar och skogar som avbildas är sinnliga nog, även om en klang av sorg och melankoli är ständigt närvarande. Vi finner heller inte de snitsigaste och elegantaste formuleringarna, snarare en långsam, saktmodig biedermeierton – man kan förstå hans motvilja mot den hejiga Heidenstam. Om jag fick välja skulle dock Wirséns "Spinnoza" vara antologistycke snarare än något av nationalskaldens rajraj. Därur två strofer (av inalles tjugotre):

När mest för list och hat han utsatt är,
med dystert tidsfördriv han muntrar hägen:

han några flugor, dem han fångat, bär
till spindelnätet under fönsterbågen.

"De snärjas in, de fångas som i bur.

Är spindelngrym, som slukar rov beständigt?

Nej, han, som mänskan, följer sin natur,
det givs ej ont och gott — allt är nödvändigt."

☆ PÄR SANDIN